

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXI/1—5

**БЕОГРАД
1996**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXI (нова серија)

Св. 1-5 (1996)

САДРЖАЈ

In memoriam

Митар Пешикан (1927-1996) (ДРАГО ЂУПИЋ)	1
Библиографија Митра Пешикана (АНДРЕЈ ПЕШИКАН)	8

Граматика и правопис

О неким значењима у заменичким (и прилошким) речима на к- (ИРЕНА ГРИЦКАТ)	21
Глагол између рјечника и синтаксе (СРЕТО ТАНАСИЋ)	24
Непроменљиви придеви у српском језику (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	35
Развој правописних схватања код Срба у 19. веку (ВЛАДО ЂУКАНОВИЋ)	55
Неке правописне дилеме (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	65

Лексикологија и лексика

О <i>бојити/фарбаџи</i> и још понечем (МИЛКА ИВИЋ)	71
О платисемији (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	76
Експресивна и стилска употреба збирних именица са суфиксом <i>-ија</i> (СТАНА РИСТИЋ)	85
О неким парадигматским лексичким скуповима (РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ)	96
О компаративима придева с префиксима <i>о-</i> и <i>ио-</i> (РАДА СТИЈОВИЋ)	106
Народни називи за кишу са сунцем (БИЉАНА СИКИМИЋ)	110
Окамењена имена. Прилог познавању предсловенских остатака у орони- мији Црне Горе (АЛЕКСАНДАР ЛОМА)	121
Оними са основом <i>сѣрж-</i> (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	133
Етимолошке белешке (<i>бага, баглама, баге, багла</i>) (СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ)	137
Неки примери укрштања романске и оријенталне лексике (ЗОРКА КАШИЋ)	141
Именице на <i>-ура</i> у нашем језику (АСИМ ПЕЦО)	146
Творба придева са префиксом <i>не-</i> (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	163

Стилистика

Из поетског језика М. Црњанског — у светлу Јакобсонових учења (ЖИВОЈИН СТАНОЈЧИЋ)	171
<i>Стил</i> — појам и дефиниција (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	179

АСИМ ПЕЦО

(Филолошки факултет, Београд)

ИМЕНИЦЕ НА -УРА У НАШЕМ ЈЕЗИКУ

У раду се, на основу грађе коју нуди Матешићев обратни речник српског језика, даје попис именица на *-ура* у нашем језику, са ширим освртом на њихову акценатску и семантичку компоненту. У попису се, поред Матешићеве грађе, даје попис именица на *-ура* још у Вуковом рјечнику, Рјечнику ЈАЗУ, Речнику САНУ, Матичином речнику и речнику македонског језика.

1. Подручје српског језика не карактерише јединствен граматички систем. Ово вреди, исто тако, и за српскохрватски језик као члана јужнослов. и општеслов. породице језика. Да бисмо се у то уверили, довољно је да отворимо било коју дијалектолошку карту нашег језика. Тамо ћемо лако уочити бројне изоглосе које пресецају нашу језичку територију, било да је реч о фонетским, морфолошким, прозодијским, синтаксичким или лексичким изоглосама. Ове разлике су негде јаче, а негде слабије испољене, али оне су ту, и стручњаци их лако уочавају. Порекло ових разлика ми баштинимо из наше прошлости, а њихови узрочници су неједнаки. Указујем на неке од њих.

а) Наши далеки преци нису ни дошли на Балкан као хомогена друштвена и језичка група. И ту је било уочљивих разлика, које су се на балканским просторима, због неједнаких услова живота, могле да увећавају.

б) Наши преци, или, тачније, преци Јужних Словена, нису ни дошли на Балкан из исте зоне, нити истим правцем. Историјски подаци упућују на два правца њиховог досељавања: кроз Дакију и кроз Панонију¹.

в) Историја наших народа на овим балканским просторима није била јединствена. И понајмање је била таква. Постојале су мање средњовековне државе са различитим интересима и утицајима.

г) Као последица свега тога била су и различита религиозна опредељења, што се касније везивало за различита национална опредељења.

¹ Др Павле Ивић, Дијалектологија српскохрватског језика, Матица српска, Нови Сад 1956, стр. 17.

д) Све до нашега века, до краја друге деценије овога века, наши народи никада нису били у границама јединствене државе, нити су им (национални) интереси били усмерени ка истоме циљу.

Сви ови разлози, а то нису и једини, утицали су на то да ни наш речнички фонд нема иста обележја. То се може уочити и на примеру грађења речи, па и на лексици као таквој.

2. У овоме раду биће речи о именицама нашега језика које се завршавају на *-ура*, било да су у питању лексичке речи или речи које су изведене творбеном морфемом *-ура*, односно њеним дериватима: *-дура*, *-чура* и сл.

Именице са оваквим завршетком, тј. које се завршавају на *-ура*, нису бројне у нашем језику, како у данашњем српском језику, тако ни у српскохрватском језику као члану словенске породице језика. Ако пођемо од података које нам нуди обратни речник српскохрватског језика проф. Јосипа Матешића², доћи ћемо до закључка да таквих речи, тј. речи са завршним *-ура*, има у српскохрватском језику до три стотине. Наиме, Матешићев речник нуди нам 255 таквих одредница. Па ако и дозволимо да ту нису обухваћене све речи овога типа, њихов број никако неће прелазити три стотине. А, истини за вољу, то је одвећ мало. Управо, ако пођемо од податка да Рјечник нашега језика који је издала Југославенска академија знаности и умјетности, а то је, до сада, најобимнији речник српскохрватскога језика, има око 250.000 одредница, биће нам јасно да у томе збиру речи на *-ура* чине само један хиљадити део. Па ни Речник нашега језика који издаје Српска академија наука и уметности, а до сада је издато четрнаест књига, до слова *н*, неће ту унети битније измене. Остаје, дакле, да рачунамо са податком да речи на *-ура* у српскохрватском језику може бити само око један хиљадити део, један промил.

На основу списка који следи лако ће се запазити да је највећи број наших речи на *-ура* страног порекла, било да су у питању новије или старије наше посуђенице. Уз то, велики број тих речи припада групи наших изведеница.

3. О речима на *-ура* налазимо краће осврте и у приручницима нашега језика. Тако у књизи *Наука о грађењу речи* од проф. Александра Белића³, на страни 117, указује се на изведенице наставком *-ур* и *-ура*. За оба типа ових изведеница ту се констатује да се налазе „у малом броју речи (углавном лексичким)“, а само је наставак *-ура* добио „мало ширу употребу, и то са аугментативним значењем“. Међу таквим изведеницама имамо: *гла̀вѹра*, *ишј̀андѹра*.

² Josip Matešić, Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen, Otto Harrassowitz-Wiesbaden 1965, за бројне односе у појединим речницима нашега језика в. код мене, Писци и њихов језик, Просвета, Београд 1995, стр. 468.

³ Др Александар Белић, Савремени српскохрватски књижевни језик, II део, Наука о грађењу речи, Научна књига, Београд 1949, стр. 117.

Проф. М. Стевановић, у књизи *Савремени српскохрватски језик, I*, за наставка *-ура* констатује да је „заједно са својим дериватима“ носилац пејоративности (*главџура, девојџура, њијандура*). Такву семантичку компоненту наставка *-ура* даје и изведеницама од придева, тип: *гадура*.

Разлика између примера типа *главџура* и *гадура* је у односу основе и наставка. Код примера типа *главџура* управни део је именица, одредбени је наставка (*глав-ура = велика глава*). Код примера типа *њијандура* имамо обрнуто стање⁴: управни члан је наставка, а одредбени је основа (*њијан-дура = човек који њије, њијани човек*).

Нешто шире, мада и ту врло кратко, о наставку *-ура* налазимо у *Tvorbi riječi u hrvatskom književnom jeziku* од Стјепана Бабића⁵. Ту читамо: „Sufiks *-ura* dolazi na domaće i strane osnove, a izvedenice imaju različita značenja“. Мало је домаћих речи изведених овим суфиксом. Такве су: *гадура, совура, женура*. Стране изведенице овим суфиксом могу имати у основи и именицу и глагол. Акцент је везан за пенулитиму (*-ура*). Изведенице на *-ура* „означају *posao, svojstvo osobe* označene osnovnom imenicom“. Међу таквим изведеницама имамо: *адвокаџура, агенџура, архџиџура. Ајараџура* има „збитно значење“, а *ајреџура* и *дресура* су изведене од глаголских основа. И то је све.

На основу пописа именица на *-ура*, који следи, лако се може закључити да њихов број није велик, било да су у питању лексичке речи на *-ура*, било да су у питању изведенице тим суфиксом. Додајмо уз ово да је и сâм суфикс *-ура* страног порекла. Код Скока за тај суфикс налазимо да је „živ i produktivan lat. i romanski sufiks“ који служи „za pravljenje apstrakta od part. perf. glagola, rjeđe od pridjeva: *natura ... bravura, investitura, advokatura, registratura*“. Понекад се, према француском њ јавља и наше *и: лекџура*⁶.

4. На следећим страницама даје се попис речи на *-ура* у нашем језику, према Матешићевом обратном речнику. Истина, овде се те речи дају азбучним редом, према Матешићевом абецедном поретку. Ради целовитијег увида у постојаност или непостојаност неке од тих речи у нашем савременом језику, уз Матешићеву потврду дају се потврде и из неких других речника нашега језика (Вуковог⁷, РЈАЗУ⁸, Матичиног⁹, Речника САНУ¹⁰ и обратног речника македонског јези-

⁴ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик, I*, Научно дело, Београд 1964, стр. 535.

⁵ Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, ЈАЗУ—Глобус, Загреб 1986, стр. 319.

⁶ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III, ЈАЗУ, Загреб 1973, s. v. *-ura*.

⁷ Вук Стеф. Карацић, *Српски рјечник*, Нолит, Београд 1969.

⁸ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, ЈАЗУ, Загреб.

⁹ *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, шест књига.

¹⁰ *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, четрнаест књига.

ка¹¹). Овакав преглед именица на *-ура* у нашем језику дозвољава да пратимо не само њихову распрострањеност него и њихова значења.

Редни број	Одредница (Матезић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
1	абиту́ра	—	—	—	—	—
2	абревијату́ра	—	—	—	+	—
3	аванту́ра	—	—	+	+	+
4	авикулту́ра	—	—	—	—	—
5	агенту́ра	—	—	+	+	+
6	агрикулту́ра	—	—	+	+	—
7	адвокату́ра	—	—	+	+	+
8	администрату́ра	—	—	—	—	—
9	ађуганту́ра	—	—	+	+	—
10	акупресу́ра	—	—	—	—	—
11	акупунку́ра	—	—	—	—	—
12	алату́ра	—	—	—	—	—
13	амбразу́ра	—	—	+	+	—
14	ангосту́ра	—	—	—	—	—
15	апарату́ра	—	—	+	+	+
16	аперту́ра	—	—	—	—	—
17	апикулту́ра	—	—	—	—	—
18	апликату́ра	—	—	+	—	—
19	апрегу́ра	—	—	+	+	—
20	армату́ра	—	—	+	+	+
21	архитекту́ра	—	—	+	+	+
22	аура	—	—	+	+	—
23	бабура	+	+	+	+	+

¹¹ Речник на македонскиот јазик, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, три књиге и: Обратен речник на македонскиот јазик, саставио Владимир Миличиќ, Скопје 1967.

Редни број	Одредница (Матешкић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
24	балатура балатура	—	+	+	+	—
25	бандура	—	—	+	+	—
26	баура	+	+	+	+	—
27	бахура	—	—	—	—	—
28	блесура	—	—	—	—	—
29	бордура	—	—	+	+	—
30	бравура	—	—	+	+	—
31	брадура	—	+	+	+	—
32	брошура	—	—	+	+	+
33	бура	— (буро)	+	+	+	—
34	бура	+	+	+	+	+
35	бутура	—	+	+	+	—
36	верзура	—	—	—	—	—
37	визура	—	—	+	—	—
38	воденбабура	—	—	—	—	—
39	гадура	—	—	+	+	—
40	гарнитура	—	—	+	+	+
41	гaрсoн-фризура	—	—	—	—	—
42	главура	+	+	+	+	—
43	глазура	—	—	+	+	+
44	глиндура	—	+	+	—	—
45	гоцура	—	—	+	—	—
46	гравура	—	—	+	+	+
47	гретхен-фризура	—	—	—	—	—
48	гудура	+	+	+	+	—
49	гунтура	—	+	+	—	—
50	гура	+	+	+	+	—

Редни број	Одредница (Матешић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
51	дактилопартитура	—	—	—	—	—
52	датура	—	—	+	—	—
53	диктатура	—	—	+	+	+
54	дјевџчура	+	+	+	+ (дјевџчура)	—
55	доцентура	—	—	+	+	+
56	дресура	—	—	+	+	+
57	дур(а)	+	+	+	+	—
58	експозитура	—	—	+	+	—
59	електроагрикултура	—	—	—	—	—
60	емеритура	—	—	—	—	—
61	жмура	+	+	+	+	—
62	жнура	—	—	—	—	—
63	жџура	+ жџура	+	+	—	—
64	зџура	—	+	+	+	+
65	зоокултура	—	—	—	—	—
66	импостура	—	—	—	—	—
67	инвентура	—	—	+	+	—
68	инвеститура	—	—	+	+	—
69	интендантура	—	—	+	+	—
70	испичутура	+	+	+	+	—
71	јод-тинктура	—	—	+	+	—
72	јудикатура	—	—	+	+	—
73	јџура	—	+	+	+	—
74	јџура	—	+	+	—	—
75	калаура- караула	+	+	+	+ (караула)	—
76	калаштура	—	—	—	—	—

Редни број	Одредница (Матенић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
77	кандидату́ра	—	—	+	+	+
78	ка̀нура	+	+	+	+	—
79	ка̀пура	+	+	+	+	—
80	ка̀риката̀ура	—	—	+	+	+
81	ка̀сату́ра	—	—	+	—	—
82	ка̀сату́ра	—	—	+	—	—
83	ка̀ту́ра	—	+	+	—	—
84	ква̀драту́ра	—	—	+	+	+
85	квесе́тура	—	—	+	+	—
86	кла̀вијату́ра	—	+ (кла̀вијату́ра)	+	+	+
87	кла̀узу́ра	—	+ (кла̀узу́ра)	+	+	—
88	кла̀фура	—	+	+	—	—
89	кли́сура	+	+	+	+	+
90	кожу́ра	—	—	+	+	—
91	колату́ра	—	—	+	+	—
92	коле́кту́ра	—	—	+	+	—
93	колорату́ра	—	—	+	+	+
94	команданту́ра	—	—	—	—	—
95	ко̀нјекту́ра	—	—	+	—	—
96	ко̀нјункту́ра	—	—	+	+	+
97	ко̀нтракту́ра	—	—	+	—	—
98	ко̀нту́ра	—	—	+	+	+
99	ко̀нфиту́ра	—	—	—	—	—
100	ко̀ре́кту́ра	—	+ (ко̀ре́кту́ра)	+	+	+

Редни број	Одредница (Матенић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
101	кòсмура	+	+	+	+	—
102	кòстура	—	—	+	+	—
103	креату́ра	—	—	+	+	+
104	кубатúра	—	—	+	+	+
105	кúбура	+	+	+	+	— (кубур)
106	култúра	—	+ (кúлтúра)	+	+	+
107	кúндура — кòндура	—	+ (кòндура)	+	+	+
108	кúндура	—	—	+	+	—
109	кúра	—	+	+	+	—
110	кúра	—	+	+	+	—
111	кúстура	+	+	+	+	—
112	лажура	—	—	+	+	—
113	лазу́ра	—	—	+	—	—
114	легислатúра	—	—	+	+	—
115	легу́ра	—	—	+	+	+
116	лекту́ра	—	+ (лèктúра)	—	+	+
117	лигатúра	—	—	+	+	—
118	ликвидатúра	—	+ (ли- квидатúра)	+	+	—
119	лiнцура	+	+	+	+	—
120	литáура	—	—	—	—	—

Редни број	Одредница (Матешкић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
121	литерату́ра	—	+ (ли- тера- ту́ра)	+	+	+
122	лошчура	—	—	+	+ лошгу- ра и лошчура	—
123	лѹбура	+	+	+	+	—
124	лушчура	—	—	— (луш- чура)	—	—
125	љѣчура	—	+	—	—	—
126	љѹштура	—	+	+	+	—
127	магистрату́ра	—	—	+	+	+
128	маја-култу́ра	—	—	—	—	—
129	ма̀клура	—	—	+	+	—
130	макулату́ра	—	+ (ма- кула- ту́ра)	+	+	—
131	максу́ра	—	—	+	—	—
132	мангура	+	+	+	+	—
133	маникѹра	—	—	+	+	—
134	манифакту́ра	—	—	+	+	—
135	мануфакту́ра	—	—	+	+	+
136	мату́ра	—	+ (лич- но име)	+	+	+
137	мензу́ра	—	—	+	+	—
138	ме́ншура	—	—	+	—	—
139	миксту́ра	—	—	+	+	—
140	минијату́ра	—	—	+	+	—

Редни број	Одредница (Матезић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
141	монокултура	—	—	+	+	—
142	мундура	—	—	+	+	—
143	мундура — монтура	—	—	+(мон- дура)	+	—
144	мура	—	+	+	—	+
145	мура	+	+	+	+	—
146	мускулатура	—	—	+	+	+
147	натура	+(нату- ра)	+(нату- ра)	+	+	+
148	некултура	—	—		—	—
149	нерватура	—	—		+	—
150	номенклатура	—	—		+	+
151	нунцијатура (!)	—	+(нун- ци- јатура)		+(нунци- јатура)	—
152	партитура	—	—		+	+
153	пачаура	+	+		+	— (пача- вра)
154	педиктура	—	—		—	+
155	пијандура	+	+		+	—
156	пијанчура	—	—		+	—
157	плёура	—	—		+	—
158	позитура	—	—		+	—
159	политура	—	—		+	+
160	попишура	— (попи- шуља)	—		+	—
161	пџура	—	—		+(пџура)	— (потур)

Редни број	Одредница (Матешић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
162	прѐзурa	—	—		—	—
163	прелатúра	—	+		+	—
164	претúра	—	+		+	—
165	префектúра	—	—		+	+
166	примогенитúра	—	—		+	—
167	провијантúра	—	—		+	—
168	прогенитúра	—	—		—	—
169	прокúра	—	—		+	—
170	прокуратúра	—	—		+	+
171	просектúра	—	—		+	—
172	просфора-пòскура	—	+		+	+
173	просфора-прòскура	—	+		+	—
174	професúра	—	—		+	+
175	процедúра	—	—		+	+
176	п̀ршура	—	+		+	—
177	пуерикултúра	—	—		—	—
178	п̀ура	+	+		+	+ (цига- рете)
179	п̀ура	+	+		+	—
180	п̀урпура	—	+		—	—
181	п̀ућпура	—	+		—	—
182	разúра	—	+ (разу- ра)		+	—
183	регистратúра	—	+		+	+
184	ремедúра	—	—		—	—
185	репаратúра	—	—		+	—
186	рецептúра	—	—		+	—
187	руптúра	—	—		+	—

Редни број	Одредница (Материјал)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
188	савура	—	+		+	—
189	саламура	+	+		+	+
190	сатура	—	+		—	—
191	саћура	+	+		+	—
192	сакатура	—	—		+	—
193	секундогенитура	—	—		+	—
194	сигнатура	—	—		+	+
195	силвикултура	—	—		—	—
196	синекура	—	—		+	+
197	скултура	—	—		+	+
198	статура	—	—		—	—
199	стриктура	—	—		+	—
200	структура	—	—		+	+
201	стуктура	—	—		+	—
202	стѹра	+	+		+	—
203	суперструктура	—	—		+	—
204	сура	—	+		+	—
205	табулатура	—	—		+	—
206	тамбура	+	+		+	+
207	текстура	—	—		+	—
208	тектура	—	—		+	—
209	температура	—	—		+	—
210	терциогенитура	—	—		+	—
211	тестатура	—	—		—	—
212	тинктура	—	—		+	+
213	титулатура	—	—		+	—
214	тонзура	—	+		+	—
215	тортура	—	—		+	+

Редни број	Одредница (Матешкић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
216	тура	+	+		+	+
217	тура	—	+		+	+
218	ћура	—	+		+	—
219	ултимагенитура	—	—		—	—
220	уљешура	—	+		+ (глава- та уљешура)	—
221	ура	+	+		+ (ура и ура)	—
222	фактура	—	—		+	+
223	фелдокомандатура	—	—		—	—
224	фигура	—	+		+	+
225	фискултура	—	—		+	+
226	фисура	—	—		+	—
227	флексура	—	—		+	—
228	фрактура	—	—		+	+
229	франкатура	—	—		—	—
230	фризура	—	—		+	+
231	фура	—	—		+	—
232	фура	—	+ (фура)		—	—
233	фурнитура	—	—		—	—
234	хасура	—	+		+	—
235	хасура — асура	+ (асура)	+		—	+
236	хортикултура	—	—		+	—
237	хура	—	—		+ (хура)	—
238	цезура	—	—		+	+
239	цензура	—	—		+	+

Редни број	Одредница (Матешкић)	Вук	РЈАЗУ	РСАНУ	Матичин речник	Макед. језик
240	циг`анчура	—	+		+	—
241	циг`анштура	—	—		—	—
242	цизу`ра	—	—		—	—
243	цикорија — цигу`ра	—	—		+	—
244	црнпура	—	+		—	—
245	цу`ра	+	+		+	—
246	чангура	—	+		+	—
247	чахура — чаура	+	+		+	—
248	чахура	—	+		+	—
249	чу`кура	+ чу`кур- чу`кура	+		+	—
250	шешура	—	—		+	—
251	шну`ра	—	+		— (шнур)	—
252	штукату`ра	—	+		+	—
253	шунд-литерату`ра	—	—		+	—
254	шу`ра	+	+		+	+
255	шу`ра	—	+		—	—

Мада је овај списак именица на *-ура* понудио највећи број наших именица са овим завршетком, он никако није и коначан. Наћи ће се још понеки пример. Тако овамо још иду: *балаура* (РЈАЗУ), *аб-фејунгскура*, *абмагерунгскура*, *гесиура*, *дура*, *инфрастирукијура*, *кай-иура*, *конирадура*, *сконирадура* (Клаић¹²), *дежура*, *јадура*, *иревенијура*, *иресура* и *шасшайиура* (савремени говор). А овој скубини припадају и патроними типа: *Кемура*, *Мацура*, *Тејура* и хипокористици типа: *Нура* (Нурија), *Мура* (Муриз), *Шура* (Шухрета), *Сура* (Менсура), *Пура* (Пуриша), односно: *Кешура*, *Мандура*, *Сивсура*, *Сийиура*, надимци (в. Živko Vjelanović, Antroponimija Bukovice, Književni krug, Split 1988). Могуће је да ће се наћи још неки пример на *-ура*, али број таквих потврда, укључујући и дијалекатску лексику, неће бити

¹² Bratoljub Klaić, Veliki rječnik stranih riječi, Зора, Загреб 1968.

велик. Матешкић нам је овде понудио оно што нам нуде наши речници, или, бар, највећи део те грађе. (То, опет, говори да број наших именица на *-ура* не прелази три стотине одредница). Као што је већ речено у уводу, Матешкићева грађа нуди око 250 одредница, па када би оне све и биле активне у савременом језику, било које области сх језика, а нису, то не чини ни један промил укупног фонда наших речи. Очекује се, наиме, да ће Речник нашега језика, који издаје САНУ, имати око пола милиона одредница. И, што је вредно истаћи, наставак *-ура* не припада продуктивним суфиксима у нашем језику и, као такав, ретко се јавља, за било које значење именице уз коју долази.

5. Наведени примери нуде разнолике закључке. Указујем на неке од њих:

а) Међу именицама са завршним *-ура* има и наших речи и туђица. Домаће речи на *-ура* нису бројне. Како оне неизведене, тако и оне изведене.

Међу лексичким речима на *-ура* имамо и ове:

бѹра (према Скоку, то је „sveslavenski naziv iz praslav. doba za v'ihor, zaо vjetar“, а ту именицу налазимо и у другим слов. језицима: руски и украјински: бурја, чешки: bouře, пољски: burza); *згѹра* (ако је у основи глагол згурити < гурити = грбити се); *жѹра* „čovjek malen i mršav, kepec“ (Скок, s.v.); *ћѹра* „kuhano tijesto od kukuruzna brašna, kačamak ... žganci, palenta“, ако је у вези са глаголом пурити = пржити, пећи, v. RJAZU, Скок), *ћѹћѹра* „onomatopeja (uzvik) kojom se oponaša glas prepelice = coturnix“ (Скок); *ѹра* (ако је у основи глагол цурити, Бернекер, v. Безлај, s.v. Даничић доводи у везу са талијанским fanciulla, Матзенауер са грчким χορα. За Безлаја „Обоје neverjetno“; *хѹра-ура*, узвик; *шѹра*, по Скоку „Sveslav. i praslav.“ реч. У основи је придев *шѹг*.

Постоји и један број изведених именица на *-ура* у чијој се основи налази наша реч. Такве су: *воденбѹбура*, *гѹдура* (гад-), *главѹра* (глава-), *испичѹћѹра* (испити-), *кожѹра* (кожа-), *лажѹра* (лаж-), *дје-вѹдјѹра/девојѹра* (девојка-), *љѹчура/лечѹра* (лијек/лек-), *љѹштитѹра* (љуштити-), *пијанѹра* (пијан-), *прхѹра* (прхати, прхнути), *чахѹра/чаѹра* (ако је у основи чаша, коју су именицу Словени посудили из иранског „preko Skičana“, Скок).

Знатно су бројније речи страног порекла које се завршавају на *-ура*, типа: *ѹра*, грч. aigē = дах, пропук, зрак, вјетар (Клаић), *јѹра*, лат. jus-juris = право; *Јѹра* — Јѹрај, лат. Georgius; *кѹра*, лат. cura = брига; *кѹра*, турц. kura = коцка, регрутовање; *мѹра*, енгл. moor = благо с водом, угажено (Клаић), *мѹра*, тал. mora, motta = врста игре; *сѹра*, арап. sure = ред, поглавље, глава из Курана; *шѹра*, франц. tour = окрет у плесу...; *шѹра*, турц. tugra = службени монограм, врста печата; *ѹра*, нем. Uhr = час, сат; *чушѹра*, рум. ciutură, лат. cytula = плоска, суд за текућину;

односно, типа: *абитѹра*, лат. abiturus = испит зрелости; *аван-шѹра*, франц. aventure = пустоловина; *брошѹра*, франц. brochure = вр-

ста књижице; *гравура*, франц. gravure = резбарија; *дресура*, нем. Dressur = обука животиња; *канура*, турц. kanut = велико повјесмо (садржи пет канчела, Клаић); *мајура*, лат. maturus = испит зрелости; *прокура*, лат. procurare, нем. Prokurа = пуномоћје...

или: *адвокајура* — адвокат-ура; *архијектјура* — архитект-ура; *апарайура* — апарат-ура, *иниенданјура* — интендант-ура, *доценјура* — доцент-ура, *команданјура* — командант-ура...

Речи овога типа, како нам и наведени примери показују, могле су бити преузете из различитих страних језика, а и сам наставак -ура је, као што смо већ истакли, страног порекла. Неке од њих су примане скоро у неизмењеном облику, неке су, при уласку у наш језик, доживљавале извесне фонетско-морфолошке промене, а неке су могле бити преузете из страних језика у облику какав ми данас познајемо у нашем речнику, иако су оне могле бити створене и у нашем језику, по већ устаљеном творбеном обрасцу (*адвокај+ура*).

б) Интересантан је и акценат именица на -ура. Неизведене именице на -ура најчешће имају акценат на слогу испред -ура, наравно, уколико нису у питању двосложне именице. Уп.: *бура*, *жура*, *згура*; *јура*, *кура*, *јура* према: *бабура*, *баура*, *бахура*, *брадура*, *глабура*, *гадура*, *кајура*, *кајура*, *кисура*, *косура/кусура*, *кундура*, *лажура*, *линцура*, *љушијура*, *илџура*, *идијура*, *иуђијура*, *сајура*, *сађура*, *савура*, *шамбура*, *асура/хасура*; *циганчура*, *циганијура*, *црњијура*, *чахура/чаура*, *чукура*, *шешура* — и све имају краткоузлазни акценат испред -ура. У нашој грађи нашла су се само неколика примера са краткосилазним акценатом на томе слогу: *јуријура*, *јрдскура*; неколико примера има краткосилазни акценат на -ура: *бура*, *жура*, *жура*, *згура*, *згура*, *мура*, *јура*, *сијура*, *јура*, *фјура*, *јура*, а има потврда и за узлазне акценте на -ура код двосложних речи: *јура*, *жмура*, *жнура*, *кура*, *мура*, *јура*, *сура*, *јура*, *фјура*, *шнура*, *шура*. Природа наших акцената, полази се од новоштокавских говора, упућује на закључак да су ове именице биле подложне акценатским изменама као наше именице типа *нога*, *рука*, *девојка* код којих се развијала новоштокавска политонија и где смо добијали нове акценте узлазне интонације или на слогу испред -ура или на томе завршетку: *брадура* < *брада+ура*, односно: *жмура* као *рука*.

Посебну акценатску скупину чине именице на -ура типа *аванјура*, *агенијура*, *адвокајјура*, а те су и најбројније, код којих имамо устаљен акценат на пенултими. Ако се наиђе на одступање од овога, биће у питању или неки превид (*нунијајјура*, *клазура*), или је у питању мање уобичајени акценат, акценат који може имати регионално обележје (*корџијура*, *клавијајјура*, *клаузура*, *лекџијура*, *ликвидајјура*, *лиџерајјура*, *макулајјура*). Овакве акценте, најчешће, налазимо у РЈАЗУ, што би могло упућивати на акценат обрађивача речника. Чини ми се да ни *разура* (Матичин речник), као ни *најура* (РЈАЗУ), не иду данас у наш језички стандард, у нашу савремену прозодијску норму.

в) За значење именица на -ура наши граматичари, видели смо, не дају широки круг семантичких вредности. Али, ако се узму у обзир

сви примери које смо навели, видеће се да је и семантичка компонента именица на *-ура* доста велика. Овде, свакако, треба разликовати неизведене и изведене именице са завршним *-ура*.

Код неизведених именица на *-ура* може се указати на ова значења: „зао вјетар“ — *бура*; „дрозга“, „вулканска лава“, „врста вештачког ђубрива“, „име кози“ — *згура*; „онај који је журав, кржљава или мршава особа“, „врста птице“, „врста заразне болести“, „име овци“, „презиме“ — *жура*; „законско право“ — *јура*; „прова, кљун“, „камара дрвља која се спаљује и претвара у угаљ“, „тука, будија, пушка, ћурка, мисирка“ — *јура*; „врста јела од кукурузна брашна“ — *јура* и сл.

И изведенице на *-ура* могу имати различита значења, као што су:

а) аугментативно значење, заједно са својим дериватима — *урина*, *-урда*: *брадура*, *брадурина*; *главура*, *главурда*, *главурина*; *ијандура*, *ијандура*, *ијандурина*, *ијандурина* ...;

б) пејоративно значење, мада и реч у основи има компоненту пејоративности: *јадура*, *блесура*, *лажура*, *гадура*, *смрдура*;

в) врста оруђа, оружја: *кусиура*/*косиура*, *кубура*;

г) врста занимања, посла, делатности: *агрикулџура*, *адвокаџура*, *администџура*, *архиџура*, *лекџура*;

д) резултат неког посла: *карикаџура*, *гарсон-фризура*, *фризура*, *гравура*, *брошура*, *јод-џинкиџура*;

ђ) радња глагола у основи: *дресура*, *инвенџура*, *корекџура*, *лекџура*, *регистџура*, *реџура*;

е) установа везана за именицу у основи: *адвокаџура*, *регистџура*, *командаџура*, *инџенданџура*;

ж) збирно значење: *армаџура*, *гарниџура*, *лиџераџура*, *ману-факџура*, *мускулаџура*, *реџура*, *џемџераџура*, па и: *куџура*, *наџура*, *џорџура*.

Сасвим разумљиво, неке од ових именица, именица на *-ура*, могу бити и семантички поливалентне (уп. *адвокаџура* = процес вршења радње, посао, канцеларија; *регистџура* = исто, *архиџура* = врста студија, процес гл. радње, врста занимања). Које ће од могућих значења бити употребљено, зависи од говорне ситуације (уп. *Студира архиџуру*; *Бави се архиџуром*; *Архиџура је данас на цени* и сл.).

Summary

Asim Peco

NOUNS ENDING IN *-URA* IN SERBIAN LANGUAGE

Based on the material from the Matešić's reverse dictionary of Serbo-Croatian language, the list of nouns ending in *-ura* is made, with the special reference to their accent and meaning. This list also includes the nouns ending in *-ura* from the following dictionaries: Vuk Karadžić, SANU, JAZU, Matica srpska, and from the dictionary of Macedonian language.